

Корнішева Тетяна Леонідівна,
доцент кафедри музичного мистецтва та хореографії
Херсонського державного університету

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ В КУЛЬТУРІ: ФІЛОСОФСЬКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Проблема особистості й індивідуальності є однією з найактуальніших питань у сучасній філософській та культурологічній думці. Підвищений інтерес до людини як до індивідуального феномена, як особистості – характерна прикмета культурно-історичної і соціально-філософської мислі в переломні епохи розвитку світової історії. Поняття «індивід» споріднене з уявленнями про окремого представника людського роду, суспільства, народу, класу, соціальної групи [1, 404]. Воно виражає неподільність, цілісність й особливості конкретного суб'єкта, що виникають вже на ранніх сходинках розвитку життя. Кожен із індивідів є і суспільною істотою, і тілесним індивідом. Індивід – це одна персона. Отже, індивід – це реальність, що міститься в межах тіла людини, тоді як особистість – це утворення, що не тільки виходить за межі цього тіла, а й формується у зовнішньому просторі соціальних відносин. На перший план тут виступають цінності духовного гатунку, морально-етичні категорії.

Поняття особистості має для нас також значення ідеалу, до якого ми повинні прагнути [4, 93]. «Особистість – це індивідуальна людина як суб'єкт суспільного життя, спілкування й діяльності, а також своїх власних сил, здібностей, потреб, інтересів, прагнень тощо», – стверджують сучасні науковці [3, 269]. Це поняття вироблене для відображення соціальної природи людини, розгляду її як суб'єкта соціокультурного життя, визначення її як носія індивідуального начала, що саморозкривається в контекстах соціальних відносин, спілкування і предметної діяльності.

Природа людини виявляється біполярною: в постійній «нероздільності і незлитності» перебувають її зовнішня, нормативно-орієнтована соціальна сторона, і вільно окреслювана внутрішня. Так само двоїсто орієнтованою уявляється й динаміка особистості: розвиток самосвідомості, соціалізація і процес виділення себе з соціуму. Особистість – це сутнісна характеристика індивідуальної людини як суб'єкта суспільного життя, спілкування і діяльності, реалізації поставлених цілей, здібностей, потреб, прагнень людини з точки зору її участі в суспільному житті і значимості ролі, яку вона відіграє в цьому житті. Особистість утворюється у своїй неповторності, самобутності з тих особливостей, дій та поведінки, які притаманні всім іншим. Але в силу обставин ці особливості утворюються у своєрідному сполученні, яке надає особистості її персональне обличчя. Будь-яка особистість – це людина, яка має стійкі ознаки поведінки, самостійність, автономність, суверенність. Під особистістю розуміють, по-перше, стійку систему соціально-значущих рис, що характеризують індивіда як члена суспільства або спільноти, а по-друге, індивідуального носія цих рис як вільного і відповідального суб'єкта свідомої вольової діяльності. Якщо спробувати об'єднати ці два визначення, то під особистістю слід розуміти людину як суб'єкта суспільних відносин, носія свідомості й системи суспільно-значущих якостей, детермінованих, визначених та закріплених конкретно-історичними умовами життя суспільства.

Значний внесок у розуміння особистості зробив персоналізм – ідеалістична течія у філософії, за якою світ є ієрархією осіб, що розглядаються як первинні реальності й найвищі духовні цінності, над якими панує верховна особа – Бог. Саме в акті творення відбувається глибинне спілкування Особистості людини й Божественної Особистості. Результатом такого співтворчого спілкування стає навколишній світ. Унаслідок своєї творчої природи Особистісне Начало в людині єдине з Божественним Особистісним Началом, а тому укорінене у вічності. Персоналізм як спосіб буття передбачає діяльно-творче ставлення до світу і повагу до будь-якого

особистісно-творчого начала. «Особистість – це не об’єкт, нехай навіть найдосконаліший, котрий, як і всі інші, ми пізнавали б ззовні. Особистість – єдина реальність, яку ми пізнаємо й водночас створюємо зсередини. З’являючись скрізь, вона ніде не дається апріорі» [2, 10]. Так визначає особистість один із фундаторів французького персоналізму Е. Муньє. Особистість для цього філософа є вищою цінністю людського існування. Е. Муньє відокремлює індивіда й особистість, при тому що індивід – егоцентрично-замкнене Я, а особистість – Я, що перебуває у творчому саморусі, який з’єднує зі світом. Особистість інтерпретується тут як прорив до істинного спілкування зі світом.

Із соціологічної точки зору особистість є одночасно продуктом суспільних відносин і суб’єктом суспільного життя, членом певної соціальної спільноти, який засвоїв її норми й цінності і здатний брати участь у колективній взаємодії. Соціолог вивчає, перш за все, більш загальні, поширені, стійкі риси особистості, які засвоюються в процесі соціалізації й виявляються у соціально-організованій діяльності [5]. Етика цікавиться особистістю як моральним суб’єктом, який усвідомлює свою свободу у життєсмісловому виборі і здатний свої вчинки узгоджувати з совістю, обов’язком, дотримуватися честі й достоїнства, відчувати почуття правоти й неправоти.

Естетичній культурі, естетичному освоєнню дійсності належить особливе місце в розумінні особи, оскільки тут діє цілісна особистість, яку неможливо звести тільки до соціальності, що фіксує переважно «зовнішні», суспільні риси та зв’язки людини. У контексті естетичної діяльності, естетичного ставлення для людини є характерною пильна увага до індивідуальності та унікальності як вияву її неповторного внутрішнього світу. Тому розвиток цілісної особистості як прагнення до самореалізації, до активної діяльності можливий лише у контексті естетичного світосприймання через естетичну діяльність. Для культуролога особистість – це цілісний індивід у єдності його внутрішніх і зовнішніх, природних і

культурних, фізичних і духовних рис та проявів, це форма, що перебуває у процесі постійної зміни. Процес цей від народження до смерті – творчий. Подібно до всіх форм природи, він має еволюційний характер. В окремому випадку ми можемо говорити про розвиток і зростання, у загальному випадку – про еволюцію, але і те, й інше – аспекти творчості. Важливою передумовою творчої діяльності у будь-якій сфері є здатність людини піднятися до усвідомлення внутрішніх пружин і механізмів розвитку культурної форми. Людина, що усвідомлює або відчуває внутрішній нерв культури, легко відгукується на її напруження, звороти і злами, вловлює глибоко приховані взаємозв'язки між різними сферами. Тенденції розвитку культури відкривають широкий простір для самореалізації людської індивідуальності. Саме в такій ситуації й виникають раптові рішення або інтуїтивні осяяння, що тільки на перший погляд здаються містичною, незбагненою таємницею. Таким чином, множина існуючих концепцій особистості свідчать про складність предмета дослідження і невирішеність ряду проблем не тільки у теоретичному підході до проблеми особистості, а й загалом у площині теорії та історії культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абушенко В.Л. Личность / В.Л. Абушенко // Всемирная энциклопедия: Философия / главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – М. : АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – 559 с.
2. Индивидуальность // Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА, 2000. – С. 176.
3. Современный философский словарь / под ред. В.Е. Кемерова. – Москва, Бишкек, Екатеринбург : Одиссей, 1996. – 608 с.
4. Тугаринов В.П. Личность и общество / В.П. Тугаринов. – М. : Мысль, 1965. – 245 с.

5. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В.А. Ядов. – 3-е изд., испр. – М. : Омега-Л, 2007. – 567 с.